

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ

Αλέξης Κόκκος

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το Υπουργείο Εργασίας, αναγνωρίζοντας την ανάγκη για εκπαίδευση των εκπαιδευτών που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης, επέλεξε, μετά από διεθνή διαγωνισμό, μία εταιρική σύμπραξη στην οποία ανέθεσε να υλοποιήσει το πρώτο στάδιο αυτού. Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο ήταν ο συντονιστής φορέας της σύμπραξης. Η σύμπραξη ανέλαβε να διαμορφώσει ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών από απόσταση, καθώς και το αντίστοιχο διδακτικό υλικό. Επίσης ανέλαβε να εκπαιδεύσει 265 επίλεκτους εκπαιδευτές. Αυτή η εκπαίδευση των εκπαιδευτών έγινε μεταξύ Φεβρουαρίου και Ιουλίου 2003. Στη συνέχεια, αυτοί οι εκπαιδευτές θα εκπαιδεύσουν όλους τους άλλους εκπαιδευτές συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης της χώρας, που υπολογίζονται σε 11.000 περίπου άτομα. Το εγχείρημα είναι κρίσιμο, δεδομένου ότι η έκβασή του αναμένεται να συμβάλει στην αναβάθμιση της ποιότητας και αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων κατάρτισης, αλλά και στη διαμόρφωση της φυσιογνωμίας που θα προσλάβει το πεδίο της εκπαίδευσης από απόσταση στη χώρα μας.

Το κείμενο αυτό αναλύει, στην αρχή, την ανάγκη που οδήγησε στο εθνικό πρόγραμμα της εκπαίδευσης εκπαιδευτών. Στη συνέχεια παρουσιάζει το σκεπτικό, τις προδιαγραφές και τη μεθοδολογία που έχει υιοθετήσει αυτό το πρόγραμμα.

ABSTRACT

The Ministry of Labour, having recognized the necessity for training of trainers who activate at the field of continuing professional training, has chosen, after an international contest, a partnership alliance which is entrusted to accomplish the first stage of this project. The Hellenic Open University is the coordinating organizer of the alliance. The alliance undertook to form not only a distance programme training of trainers and the appropriate instructive stuff, but also the training of 265 selected trainers.

These trainers have been trained between February and July 2003. Then, these 265 trainers will educate all trainers of continuing professional training, who are more or less 11,000 people. This enterprise is important because its outcome will contribute to the development of the quality and efficiency of training programmes and moreover to the crystallization of the nature of distance learning in Greece.

At the beginning of the paper will be presented the need for a national programme of training the trainers. Later the prescriptions and methodology of this programme are displayed.

1. Η ΑΝΑΓΚΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες αναπτύσσεται ραγδαία στη χώρα μας, όπως και σε όλο τον κόσμο, το πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων και ιδιαίτερα το τμήμα του που αφορά τη Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση (Σ.Ε.Κ.). Αυτό συμβαίνει κυρίως λόγω των συνεχών εξελίξεων στην οικονομία και την τεχνολογία. Η απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου και η όξυνση του διεθνούς ανταγωνισμού, σε συνδυασμό με τις αλληπάλληλες τεχνολογικές εξελίξεις, οδήγησαν στην ανάγκη για εκσυγχρονισμό των εθνικών οικονομιών και γενική αύξηση της παραγωγικότητας. Μια από τις βασικές προϋποθέσεις για την επίτευξη αυτών των στόχων είναι οι ριζικές αλλαγές στις μορφές της εργασίας. Χρειάζεται συνεχής ανανέωση των μεθόδων, αδιάκοπη εξειδίκευση σε νέες ειδικότητες, προσαρμοστικότητα της απασχόλησης στις εξελίξεις. Αποτέλεσμα είναι η ανάδυση της ανάγκης για βελτίωση των υπηρεσιών που προσφέρουν οι εργαζόμενοι, αλλά και για συνεχή προσαρμογή τους στα μεταβαλλόμενα επαγγελματικά πλαίσια. Αυτό γίνεται ακόμα πιο επιτακτικό καθώς, λόγω της συνεχούς εξέλιξης της επιστήμης και της τεχνολογίας, οι επαγγελματικές γνώσεις απαξιώνονται γρήγορα.

Από την άλλη, οι ίδιες αυτές οικονομικές – τεχνολογικές μεταβολές οδηγούν σημαντικό τμήμα του ανθρώπινου δυναμικού στην ανεργία. Ιδιαίτερα πλήττονται εκείνοι που δεν έχουν επαρκή μορφωτικά εφόδια. Επόμενο είναι να προσδοκάται πάλι από την κατάρτιση να συμβάλει στην αντιμετώπιση του προβλήματος.

Αλλά και στο κοινωνικό – πολιτισμικό επίπεδο συμβαίνουν εξίσου σημαντικές αλλαγές, που και αυτές με τη σειρά τους προκαλούν ανάγκες εκπαίδευσης. Οι σαρωτικές μετακινήσεις πληθυσμών συνεπάγονται την ανάγκη προσαρμογής των μεταναστών, των

παλιννοστούτων και των προσφύγων στις νέες κοινωνίες. Ταυτόχρονα, η ένταση του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού, που αφορά κατηγορίες πληθυσμών όπως οι εθνικές και πολιτισμικές μειονότητες, οι φυλακισμένοι και αποφυλακισμένοι, τα άτομα με ειδικές ανάγκες, οι χρήστες ναρκωτικών κ.α., θέτει το ζήτημα της επεξεργασίας τρόπων πληρέστερης συμμετοχής τους στο κοινωνικό και πολιτισμικό γίγνεσθαι.

Εξαιτίας αυτών των λόγων, διογκώνεται σήμερα η κοινωνική ζήτηση για συνεχιζόμενη εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση. Κάθε ενήλικος χρειάζεται να μπορεί, σε διάφορες φάσεις της ζωής του, να έχει πρόσβαση σε νέες, γενικές και ειδικές γνώσεις και δεξιότητες, που να του επιτρέπουν να ενεργοποιείται σε πολλαπλά πεδία δράσης, να εξελίσσεται, να προσαρμόζεται στις αλλαγές, να αυτοκαθορίζεται.

Η ανάγκη αυτή, που διέπει τις σύγχρονες κοινωνίες, αποτυπώθηκε με χαρακτηριστικό τρόπο στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο που έγινε σε επίπεδο πρωθυπουργών στη Λισσαβόνα, το Μάρτιο του 2000. Εκεί τέθηκε ο στόχος να γίνει την προσεχή δεκαετία η Ευρωπαϊκή Ένωση η πιο ισχυρή κοινωνία της γνώσης. Ως βασικό μέσο για την επίτευξη του στόχου ορίστηκε η ανάπτυξη δικτύων δια βίου μάθησης. Και προσδιορίστηκε, στο Υπόμνημα που προέκυψε από το Συμβούλιο, ότι η συνακόλουθη ευρωπαϊκή στρατηγική θα βασιστεί στους εξής άξονες.

- *Εξασφάλιση καθολικής και συνεχούς πρόσβασης στη μάθηση για την απόκτηση και ανανέωση των γνώσεων που απαιτούνται για τη διαρκή συμμετοχή σε όλους τους τομείς της σύγχρονης δημόσιας ζωής.*
- *Αισθητή αύξηση των επενδύσεων σε ανθρώπινους πόρους προκειμένου να δοθεί προτεραιότητα στο πιο σημαντικό πλεονέκτημα της Ευρώπης – στο λαό της.*
- *Ανάπτυξη αποτελεσματικών μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης, καθώς και κατάλληλου περιβάλλοντος για τη συνεχή εκπαίδευση» (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2000).*

Το Υπόμνημα δεν περιορίστηκε σε γενικές διατυπώσεις. Προχώρησε και σε συγκεκριμένες διευκρινίσεις σχετικά με το ρόλο και τις ικανότητες των εκπαιδευτών. Και υιοθέτησε σύγχρονες αντιλήψεις, που θέλουν τον εκπαιδευτή όχι έναν απλό γνώστη του αντικειμένου του, ούτε έναν απλό μεταδότη γνώσεων, αλλά έναν εμπνευστή/συντονιστή της μαθησιακής διαδικασίας, που γνωρίζει πώς να αναπτύσσει την ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευομένων, την κριτική τους ικανότητα, τη μάθηση μέσω της πράξης. Το Υπόμνημα αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Το επάγγελμα των εκπαιδευτικών θα υποστεί ριζικές αλλαγές κατά τις επόμενες δεκαετίες: οι διδάσκοντες και οι εκπαιδευτές γίνονται οδηγοί, σύμβουλοι και διαμεσολαβητές. Ο ρόλος τους, ο οποίος είναι πολύ σημαντικός, είναι να βοηθούν και να ενισχύουν τους διδασκομένους, οι οποίοι στο μέτρο του δυνατού είναι οι ίδιοι υπεύθυνοι για την εκπαίδευσή τους. Η ικανότητα και το θάρρος για την ανάπτυξη και την εφαρμογή ανοικτών και ευρείας συμμετοχής μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης θα πρέπει να γίνει μια βασική επαγγελματική δεξιότητα για τους εκπαιδευτικούς, τόσο σε σχολικό όσο και σε εξωσχολικό περιβάλλον. Η ενεργητική μάθηση εξάλλου προϋποθέτει κίνητρο για μάθηση, κριτική ικανότητα, καθώς και ικανότητα εκμάθησης. Το αναντικατάστατο μέρος του διδακτικού ρόλου συνίσταται στην ανάπτυξη αυτών ακριβώς των ανθρώπινων ικανοτήτων απόκτησης και χρησιμοποίησης των γνώσεων».

Από τα παραπάνω προκύπτει ο καταλυτικός ρόλος του εκπαιδευτή ενηλίκων μέσα στο πεδίο της Σ.Ε.Κ., αλλά και η ανάγκη της συνεχούς εκπαίδευσής του, προκειμένου να μπορεί να ανταποκριθεί στο ρόλο του. Δεν είναι τυχαίο ότι σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες (Αυστρία, Βέλγιο, Γερμανία, Δανία, Ιρλανδία, Ισπανία, Ιταλία, Μ. Βρετανία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Σουηδία, Φινλανδία) αναπτύχθηκαν τα τελευταία χρόνια σημαντικοί θεσμοί εκπαίδευσης των εκπαιδευτών είτε με κρατική πρωτοβουλία είτε με πρωτοβουλία ομοσπονδιών, πανεπιστημίων, επιχειρήσεων (Βεργίδης, 2002).

Μια επισκόπηση αυτών των δραστηριοτήτων εκπαίδευσης εκπαιδευτών (Βεργίδης, 2002) έδειξε ότι οι στόχοι συγκλίνουν σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Είναι κοινή πλέον η πεποίθηση ότι ένας σύγχρονος εκπαιδευτής ενηλίκων χρειάζεται να διαθέτει γνώσεις και δεξιότητες ώστε να μπορεί να πραγματοποιεί τα ακόλουθα:

- Να **σχεδιάζει** και να **οργανώνει** προγράμματα κατάρτισης, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των εκπαιδευομένων, αλλά και τις ανάγκες και την κατάσταση της αγοράς εργασίας.
- Να **διδάσκει**, χρησιμοποιώντας εκπαιδευτικές τεχνικές που αναπτύσσουν την **ενεργητική συμμετοχή** και τη **μάθηση μέσω της πράξης**.
- Να **συντονίζει** και **εμπυλώνει** την ομάδα των εκπαιδευομένων.
- Να **αξιολογεί** την εκπαιδευτική διαδικασία.
- Να **αναλύει κριτικά** το εκπαιδευτικό του έργο και να **αυτοαξιολογείται**.

2. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Ας εξετάσουμε τώρα πώς διαμορφώθηκε η κατάσταση στην Ελλάδα σε σχέση με αυτά τα ζητήματα.

Από τα μέσα της δεκαετίας του '80 πλήθος δημόσιων και ιδιωτικών φορέων άρχισαν να δραστηριοποιούνται στο πεδίο της Σ.Ε.Κ. Η ποσότητα των προγραμμάτων έλαβε μάλιστα εκρηκτικές διαστάσεις, όταν η Κοινότητα χρηματοδότησε αδρά την κατάρτιση στην Ελλάδα μέσω του Α' και Β' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (1989-1993 και 1994-1999). Το ίδιο πρόκειται να γίνει και στην τρέχουσα φάση του Γ' Κ.Π.Σ., όπου προγραμματίζεται έως το 2006 να έχουν καταρτιστεί, με χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 884 χιλιάδες άτομα και να δαπανηθούν περίπου 6 εκ. ευρώ (Κόκκος, 2002).

Όμως η χώρα ήταν ανέτοιμη για το εγχείρημα. Ακόμα και σήμερα δεν υπάρχει κεντρικός σχεδιασμός, συντονιστικός φορέας, ούτε ενιαίο νομοθετικό πλαίσιο που να ορίζει τους αρμόδιους οργανισμούς και τις προδιαγραφές για τη συνεχιζόμενη κατάρτιση. Έτσι, τις δύο προηγούμενες δεκαετίες, πραγματοποιήθηκε πλήθος προγραμμάτων από ποικίλους φορείς, χωρίς, συνήθως, ποιότητα και αποτελεσματικότητα, ενώ ταυτόχρονα παρατηρήθηκαν επικαλύψεις αρμοδιοτήτων και σπατάλη πόρων. Η κατάσταση δεν έχει αλλάξει ριζικά μέχρι σήμερα, παρά το γεγονός ότι πραγματοποιήθηκαν ορισμένα θετικά βήματα, όπως η πιστοποίηση 350 περίπου Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης, η θέσπιση συστήματος αξιολόγησης των προγραμμάτων κατάρτισης, οι ολοκληρωμένες παρεμβάσεις υπέρ των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Βασικό αίτιο της χαμηλής ποιότητας και αποτελεσματικότητας είναι η έλλειψη κατάλληλα εκπαιδευμένων εκπαιδευτών ενηλίκων. Δεν υπήρχαν, μέχρι το 2002, διαδικασίες εκπαίδευσης εκπαιδευτών στη χώρα, αν εξαιρέσει κανείς τις μεμονωμένες προσπάθειες που έκαναν μερικοί οργανισμοί όπως λ.χ. οι Τράπεζες, η Δ.Ε.Η., ορισμένες επιχειρήσεις, ορισμένα Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης. Επίσης, μόλις το 2000 θεσπίστηκαν σπουδές εκπαίδευσης ενηλίκων στα Πανεπιστήμια. Συγκεκριμένα, το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο άρχισε να προσφέρει το μεταπτυχιακό επιμορφωτικό πρόγραμμα «Εκπαίδευση Ενηλίκων», που, από το 2003 θα μετεξελιχθεί σε Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Ειδίκευσης (Masters). Ταυτόχρονα, το Πανεπιστήμιο Μακεδονίας δημιούργησε Κατεύθυνση Συνεχούς Εκπαίδευσης στο Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής.

Επίσης, μια μερίδα των εκπαιδευτών κατέβαλε ατομικές προσπάθειες προκειμένου να επιμορφωθεί και να αυτομορφωθεί. Οι εκπαιδευτές αυτοί αναμφισβήτητα έμαθαν πολλά, συμμετέχοντας σε ευρωπαϊκά προγράμματα, παρακολουθώντας σεμινάρια εκπαίδευσης εκπαιδευτών, μελετώντας, ανταλλάσσοντας εμπειρίες. Ωστόσο δεν παύουν να αποτελούν μειοψηφία μέσα στο σώμα των εκπαιδευτών.

Το συμπέρασμα που προκύπτει από τα παραπάνω είναι ότι, στην αρχή του 21^{ου} αιώνα, η Ελλάδα βρισκόταν αισθητά πίσω από το επίπεδο των άλλων ευρωπαϊκών χωρών, αλλά και από τις προδιαγραφές που έθεσε η Σύνοδος της Λισσαβόνας, σε ό,τι αφορά τις διαδικασίες μέσα από τις οποίες οι εκπαιδευτές ενηλίκων μπορούν να αναπτύσσουν τις γνώσεις και δεξιότητές τους, ώστε να ασκούν αποτελεσματικά το έργο τους. Προέβαλε λοιπόν επιτακτικά η ανάγκη της εκπαίδευσης των εκπαιδευτών.

3. ΟΙ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ

Το Υπουργείο Εργασίας, αντιμέτωπο με αυτή την ανάγκη, σχεδίασε τις προδιαγραφές ενός προγράμματος εκπαίδευσης όλων των εκπαιδευτών επαγγελματικής κατάρτισης, οι οποίοι, το 2001, ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση του Εθνικού Κέντρου Πιστοποίησης (Ε.ΚΕ.ΠΙΣ.) και εγγράφηκαν στο σχετικό Μητρώο που θεσπίστηκε. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του Μητρώου, πρόκειται για 11.000 περίπου άτομα, μέσου όρου ηλικίας 40 ετών, που στη συντριπτική τους πλειοψηφία δεν ασχολούνται πλήρως στον τομέα της εκπαίδευσης ενηλίκων. Δραστηριοποιούνται εκεί περιστασιακά, ως ωρομίσθιοι εκπαιδευτές, και η βασική τους επαγγελματική ενασχόληση εντάσσεται σε ποικίλους τομείς (40% είναι εκπαιδευτικοί, και οι άλλοι είναι στελέχη του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, επιστήμονες-ελεύθεροι επαγγελματίες, τεχνικοί κ.ά.).

Το Υπουργείο Εργασίας αποφάσισε όλοι αυτοί οι εκπαιδευτές να εκπαιδευτούν και να αξιολογηθούν στο τέλος της εκπαίδευσής τους. Όσοι κριθούν κατάλληλοι θα πιστοποιηθούν. Από το 2004, μόνο οι πιστοποιημένοι εκπαιδευτές θα διδάσκουν πλέον ενηλίκους στα προγράμματα κατάρτισης που επιδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σύμφωνα με τις προδιαγραφές που έθεσε το Υπουργείο Εργασίας, καθένα πρόγραμμα εκπαίδευσης εκπαιδευτών θα έχει διάρκεια 300 ώρες και θα διεξάγεται με «μεικτή μέθοδο». Δηλαδή «75% των ωρών διδασκαλίας θα διεξαχθούν με τη μέθοδο της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης και 25% με τη μέθοδο της διδασκαλίας 'πρόσωπο με πρόσωπο'» (Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 2002). Αυτό

αποφασίστηκε, για να μπορέσουν να παρακολουθήσουν το πρόγραμμα οι ενδιαφερόμενοι που, όπως προαναφέρθηκε, έχουν σχεδόν όλοι πλήρη απασχόληση σε άλλους τομείς.

Στον προαναφερθέντα διεθνή διαγωνισμό για την επιλογή του αναδόχου φορέα επικράτησε εταιρική σύμπραξη, αποτελούμενη από το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο ως συντονιστή, καθώς και από το Ελληνικό Τραπεζικό Ινστιτούτο της Ένωσης Ελληνικών Τραπεζών, το Ινστιτούτο Εργασίας της Γ.Σ.Ε.Ε. και το Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης «ΜΕΝΤΩΡ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ». Όλοι αυτοί οι φορείς έχουν να επιδείξουν πλούσιο έργο σε ό,τι αφορά τόσο την εκπαίδευση από απόσταση όσο και την εκπαίδευση ενηλίκων.

4. Η ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΝΑΔΟΧΟΥ ΦΟΡΕΑ: ΒΑΣΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

4.1 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

Το πρόγραμμα απευθύνεται σε ενήλικα άτομα, που μάλιστα έχουν τον πολλαπλασιαστικό ρόλο του εκπαιδευτή άλλων ενηλίκων. Ο σχεδιασμός λοιπόν του προγράμματος δε μπορούσε παρά να βασιστεί, πρώτιστα, στις αρχές της εκπαίδευσης ενηλίκων όπως έχουν αποκρυσταλλωθεί, μέσα από έρευνα και θεωρητική αναζήτηση, τα τελευταία σαράντα περίπου χρόνια. Σε αυτό το χρονικό διάστημα, οι μελετητές του πεδίου της εκπαίδευσης ενηλίκων κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι συνθήκες κάτω από τις οποίες μαθαίνουν οι ενήλικοι είναι σε σημαντικό βαθμό διαφορετικές από εκείνες που αφορούν τα παιδιά και τους εφήβους (Merriam, Caffarella, 1991). Κατά συνέπεια η εκπαίδευση ενηλίκων αποτελεί αυτοτελές επιστημονικό πεδίο, που συμβάλλει στην επιστημονική σκέψη με το δικό του ξεχωριστό σώμα ερευνών και γνώσεων και διαθέτει τα δικά του χαρακτηριστικά.

Μέσα από τις αναζητήσεις που έγιναν, οι μελετητές συνέκλιναν στο συμπέρασμα ότι οι ενήλικοι, ως εκπαιδευόμενοι, έχουν ορισμένα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά: Ζητούν να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες που συνδέονται με τις συνθήκες της ζωής τους και τις ανάγκες τους, μαθαίνουν κατ' εξοχήν με βάση τις προϋπάρχουσες γνώσεις και εμπειρίες τους, τείνουν να αναλάβουν υπεύθυνο ρόλο και να συμμετέχουν στην πορεία της εκπαίδευσής τους (Brookfield, 1986, Knowles, 1990, Smith, 1988, Rogers, 1999). Από τα χαρακτηριστικά αυτά απορρέουν οι *αρχές μάθησης των ενηλίκων*:

- Το περιεχόμενο της εκπαίδευσης συνδέεται στενά με τις ανάγκες και τους στόχους των εκπαιδευομένων, καθώς και με τις γνώσεις και εμπειρίες που ήδη διαθέτουν.
- Το μαθησιακό κλίμα χαρακτηρίζεται από ουσιαστική επικοινωνία μεταξύ εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων, αμοιβαίο σεβασμό, συνεργατικό πνεύμα.
- Οι εκπαιδευόμενοι, σταδιακά, ενθαρρύνονται να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και να συμμετέχουν στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Αυτές οι αρχές απετέλεσαν το θεμέλιο επάνω στο οποίο οικοδομήθηκε η πρόταση για την εκπαίδευση των εκπαιδευτών. Ο τρόπος με τον οποίο αποφασίστηκε να διαμορφωθεί τόσο το διδακτικό υλικό όσο και η μεθοδολογία της εκπαίδευσης των εκπαιδευτών, διέπονται από το μέλημα για ενεργητική συμμετοχή των εκπαιδευομένων στην πορεία της μάθησης, για σύνδεση των γνώσεων και δεξιοτήτων που θα αποκτούν με εκείνες που ήδη διαθέτουν, για διαμόρφωση μιας ανοικτής και συνεργατικής σχέσης μεταξύ εκπαιδευτών και εκπαιδευομένων που ταιριάζει σε ενήλικους και ευνοεί τη μάθηση.

4.2 ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΠΟ ΑΠΟΣΤΑΣΗ

Ταυτόχρονα, με δεδομένο ότι το πρόγραμμα έχει σε μεγάλο βαθμό τα χαρακτηριστικά της εκπαίδευσης από απόσταση, αναζητήσαμε τις κατάλληλες προδιαγραφές για αυτό το είδος εκπαίδευσης, προκειμένου να το σχεδιάσουμε. Επιλέξαμε το ολοκληρωμένο μοντέλο της εκπαίδευσης από απόσταση που προτείνουν ορισμένοι από τους πιο βασικούς μελετητές της εκπαίδευσης από απόσταση (Mason, 1995, Peters, 1998, Race, 1999), και το οποίο διέπεται από τις ακόλουθες γενικές προδιαγραφές:

- Η μάθηση συντελείται κυρίως μέσα από την κατ' ιδίαν μελέτη διδακτικού υλικού, ειδικά διαμορφωμένου για τις ανάγκες της εκπαίδευσης από απόσταση.
- Το διδακτικό υλικό βρίσκεται σε σχέση αλληλεπίδρασης με τους εκπαιδευόμενους. Τους παρέχει εναύσματα για σκέψη και εμπέδωση, πολλαπλές πηγές μάθησης, συνεχείς δυνατότητες για μάθηση μέσω της πράξης (απάντηση σε ερωτήματα, εκπόνηση ασκήσεων και εργασιών), καθώς και ολοκληρωμένη ανατροφοδότηση στις ασκήσεις και εργασίες που εκπονούν.

- Οι εκπαιδευόμενοι καθοδηγούνται συστηματικά για να μελετούν. Αυτό γίνεται από κατάλληλα διαμορφωμένα στοιχεία του εκπαιδευτικού υλικού, από αναλυτικές οδηγίες μελέτης και από αναλυτικό χρονοδιάγραμμα σπουδών.
- Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο για την επιτυχία ενός προγράμματος είναι η λειτουργία των εκπαιδευτών. Οι εκπαιδευτές έχουν καταλυτικό ρόλο στο πρόγραμμα. Βρίσκονται σε στενή επαφή με τους εκπαιδευόμενους (κυρίως μέσω επικοινωνίας με e-mail, ταχυδρομείο, τηλέφωνο, αλλά και μέσω ορισμένων συναντήσεων «πρόσωπο με πρόσωπο»). Συμβουλεύουν επιστημονικά τους εκπαιδευόμενους, τους καθοδηγούν στη μελέτη, τους βοηθούν να αξιοποιούν αποτελεσματικά το διδακτικό υλικό, τους εμπνέουν στη μαθησιακή προσπάθειά τους. Συνάγεται, ότι ο ρόλος του εκπαιδευτή στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση διαφέρει από εκείνον της «πρόσωπο με πρόσωπο» εκπαίδευσης. Αυτό συμβολίζεται με την έννοια «εκπαιδευτής (ή καθηγητής) – σύμβουλος», που έχει επικρατήσει να χρησιμοποιείται στη διεθνή πρακτική, για να επισημάνει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του διδάσκοντος στην εκπαίδευση από απόσταση.
- Το εκπαιδευτικό υλικό, οι μορφές επικοινωνίας εκπαιδευτών-εκπαιδευομένων, καθώς και η όλη λειτουργία ενός προγράμματος εκπαίδευσης από απόσταση, είναι προσαρμοσμένα στις εκπαιδευτικές ανάγκες, στο μορφωτικό επίπεδο και στις ατομικές και κοινωνικές ιδιαιτερότητες του πληθυσμού-στόχου στον οποίο απευθύνεται.

4.3 ΤΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΖΕΤΑΙ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΩΝ»

Με βάση τις παραπάνω γενικές προδιαγραφές, στο πρόγραμμα «Εκπαίδευση Εκπαιδευτών» εφαρμόζεται ένα μοντέλο που έχει τα εξής στοιχεία:

- Κάθε εκπαιδευόμενος μελετά σταδιακά και κατ' ιδίαν το έντυπο διδακτικό υλικό, με βάση συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα (225 ώρες μελέτης).
- Το διδακτικό υλικό είναι ειδικά διαμορφωμένο, ώστε να επιτρέπει σε κάθε εκπαιδευόμενο να μαθαίνει αποτελεσματικά μελετώντας το. Για να επιτευχθεί αυτό, το υλικό περιέχει τα εξής στοιχεία:
 - Στοιχεία που βοηθούν τους εκπαιδευόμενους να κατανοήσουν ευκολότερα το κείμενο (σε κάθε κεφάλαιο αναφέρονται ο σκοπός του, τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, οι έννοιες-κλειδιά, εισαγωγικές παρατηρήσεις, οδηγίες για μελέτη κ.ά.).

- Πηγές γνώσεων συμπληρωματικές προς το κείμενο (βιβλιογραφία, οδηγός για περαιτέρω μελέτη, παραπομπές σε άλλα κείμενα).
- Στοιχεία που βοηθούν στην εφαρμογή των γνώσεων και στη μάθηση μέσω της πράξης (ασκήσεις, ερωτήσεις, μελέτες περίπτωσης, παραδείγματα).
- Το υλικό αυτό συνοδεύεται από δύο φυλλάδια: α) λεπτομερή «Οδηγό Σπουδών» για τους εκπαιδευόμενους (περιέχει οδηγίες μελέτης, χρονοδιάγραμμα, βιβλιογραφία κ.ά.) και β) «Εγχειρίδιο του Εκπαιδευτή» (περιέχει οδηγίες και παραδείγματα που βοηθούν τον εκπαιδευτή στην άσκηση του έργου του).
- Το έντυπο διδακτικό υλικό συμπληρώνεται από: α) Εκπαιδευτικές βιντεοκασέτες, που περιέχουν παραδείγματα εκπαιδευτικών πρακτικών. β) Ένα αλληλεπιδραστικό CD-ROM, που περιέχει κείμενα για περαιτέρω μελέτη, ασκήσεις, υποδείγματα εργασιών των εκπαιδευομένων, μεθοδολογικές οδηγίες, βιβλιογραφικούς οδηγούς κ.ά.). Το CD-ROM επιλέχθηκε να αποτελέσει προαιρετικό και όχι βασικό διδακτικό υλικό, γιατί εκτιμήθηκε ότι ένα τμήμα των εκπαιδευτών (ιδίως άτομα ωρίμων ηλικιών, άτομα που κατοικούν σε μικρές πόλεις) δεν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τη σύγχρονη εκπαιδευτική τεχνολογία, συνεπώς θα κινδύνευαν να μην τύχουν ίδιου επιπέδου εκπαίδευσης με τους άλλους. Και πράγματι, η μελέτη ενός στατιστικού δείγματος των εκπαιδευτών, η οποία έγινε στη συνέχεια, έδειξε ότι πάνω από 60% των εκπαιδευτών δεν είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση αυτής της τεχνολογίας. Από την άλλη, το πρόγραμμα προτείνει μια σειρά μέτρων και κινήτρων, καθώς και υποστηρικτικών ενεργειών, ώστε να υποκινηθούν όλοι οι εκπαιδευτές να αποκτήσουν αυτή την πρόσβαση.
- Το σύνολο του διδακτικού υλικού κάθε προγράμματος αντιστοιχεί, ως προς το περιεχόμενο και το επίπεδό του, στις ανάγκες ανάπτυξης γνώσεων, δεξιοτήτων και στάσεων των εκπαιδευτών στους οποίους απευθύνεται. Για να επιτευχθεί αυτό, θα αξιοποιηθούν τα πορίσματα μιας μελέτης που διεξάγεται στο πλαίσιο του προγράμματος (μέσω συνεντεύξεων και ερωτηματολογίων που απευθύνονται σε εκπαιδευτές) και αποσκοπεί να εντοπίσει αυτές τις ανάγκες.
- Κάθε εκπαιδευόμενος μετέχει, στη διάρκεια του προγράμματος, σε ομάδα εκπαιδευομένων (15-20 ατόμων) η οποία συντονίζεται από έναν εκπαιδευτή-σύμβουλο. Αυτός λειτουργεί ως επιστημονικός και εκπαιδευτικός σύμβουλος των εκπαιδευομένων.
- Κάθε εκπαιδευόμενος, εάν επιθυμεί, επικοινωνεί συχνά με τον εκπαιδευτή (με e-mail ή/και τηλεφωνικά ή/και με fax) και υποστηρίζεται από αυτόν. Είναι δυνατές και πρόσωπο με πρόσωπο ατομικές συναντήσεις των εκπαιδευομένων με τον εκπαιδευτή. Επίσης ενθαρρύνεται η μεταξύ των εκπαιδευομένων επικοινωνία (ο εκπαιδευτής τους δίνει θέματα για συζήτηση, επίσης ενθαρρύνει τη μεταξύ τους ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών). Με αυτούς τους τρόπους αναπτύσσεται η αλληλεπίδραση εκπαιδευτών-εκπαιδευομένων, η οποία αποτελεί νευραλγικό στοιχείο της εκπαίδευσης από απόσταση.

- Η αλληλεπίδραση αυτή κορυφώνεται με τις πρόσωπο με πρόσωπο σεμιναριακές συναντήσεις εκπαιδευτή και εκπαιδευομένων. Οι συναντήσεις έχουν συνολική διάρκεια 75 ώρες. Κατά τις συναντήσεις γίνεται εμπέδωση και εφαρμογή όσων μελετήθηκαν, επίλυση αποριών, ανάπτυξη μεθοδολογιών, παρουσίαση παραδειγμάτων κ.ά.
- Κάθε εκπαιδευόμενος εκπονεί, στη διάρκεια του προγράμματος που συμμετέχει, δύο γραπτές εργασίες και τις αποστέλλει στον εκπαιδευτή-σύμβουλο. Αυτός απαντά γραπτά στον εκπαιδευόμενο, παρέχοντάς του πλήρη ανατροφοδότηση για κάθε εργασία (δηλαδή του αποστέλλει κάθε φορά μια-δυο σελίδες, στις οποίες περιέχεται σχολιασμός της εργασίας, επισήμανση των λαθών και ελλείψεων, αλλά και των θετικών σημείων, συμβουλές και πηγές για βελτίωση της πορείας του εκπαιδευόμενου, παραδείγματα, οδηγίες, καθώς και – όπου χρειάζεται – εμπύχωση και συμβουλές για τη συνέχεια της προσπάθειας). Στη διεθνή και ελληνική πρακτική της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης έχει διαπιστωθεί ότι η εκπόνηση των γραπτών εργασιών και ο σχολιασμός τους από τον εκπαιδευτή όχι μόνο βοηθάει σημαντικά τους εκπαιδευόμενους να εμπεδώνουν την ύλη, αλλά και ενεργοποιεί το ενδιαφέρον τους για το πρόγραμμα σπουδών.
- Ένα νευραλγικής σημασίας στοιχείο αφορά την *εκπαίδευση των 265 εκπαιδευτών των εκπαιδευτών*: Εκπαιδεύτηκαν ήδη μεταξύ Φεβρουαρίου και Ιουλίου 2003 με το ίδιο ακριβώς διδακτικό υλικό και με την ίδια μεθοδολογία με την οποία αργότερα με τη σειρά τους θα εκπαιδεύσουν τους 11.000 εκπαιδευτές, με στόχο να βιώσουν εκ του σύνεγγυς όλες τις διαδικασίες του προγράμματος εκπαίδευσης εκπαιδευτών από απόσταση. Με αυτό τον τρόπο είχαν τη δυνατότητα να κατανοήσουν σε βάθος, μέσα από την πράξη, τις απαιτήσεις του έργου τους, ώστε να μπορέσουν να το ασκήσουν αποτελεσματικά.

Τα αποτελέσματα αυτού του προγράμματος της εκπαίδευσης Εκπαιδευτών παρουσιάζονται στο κείμενο του Θ. Καραλή που ακολουθεί.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Βεργίδης Δ., (2002), «Μελέτη για τις προδιαγραφές του περιεχομένου των προγραμμάτων εκπαίδευσης εκπαιδευτών», δακτυλογραφημένη Έκθεση κατατεθειμένη στο Ε.ΚΕ.ΠΙΣ.

Brookfield St., (1986), “*Understanding and Facilitating Adult Learning*”, Open University Press.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2000), «Υπόμνημα σχετικά με την εκπαίδευση καθόλη τη διάρκεια της ζωής», ελληνική δακτυλογραφημένη έκδοση.

Knowles M., (1990), “*The Adult Learner: A neglected species*”, Gulf, Houston (4^η έκδ.).

Κόκκος Α., (2002), «Η Εκπαίδευση Ενηλίκων στην Ευρώπη και στην Ελλάδα: τάσεις, στρατηγικές, συγκρίσεις», στο *Διεθνής Συνδιάσκεψη για την Εκπαίδευση Ενηλίκων*, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα.

Mason R., (1995), “*Using communications’ media in Open and Distance Learning*”, London, Kogan Page.

Merriam S. B., Caffarella R., (1991), “*Learning in Adulthood*” Jossey-Bass, San Francisco.

Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Κοινωνιολογίας, Σχολή Κοινωνικών Επιστημών, (2000), «*Ζήτηση συνεχόμενης εκπαίδευσης και κίνητρα ενδιαφερομένων στην Ελλάδα (1998-2000)*», επιστημονικός υπεύθυνος Σ. Παπαϊωάννου, δακτυλογραφημένο.

Peters O., (1998), “*Learning and Teaching in Distance Education*”, London, Kogan Page.

Race, Ph., (1999), «*Το εγχειρίδιο της Ανοικτής Εκπαίδευσης*», εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα.

Rogers, A., (1999), «*Η εκπαίδευση ενηλίκων*», εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα.

Smith R., (1988), “*Learning How to Learn. Applied Theory for Adults*”, Open University Press.

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (2000), «*Αξιολόγηση Επιχειρησιακού Προγράμματος Καταπολέμησης του Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας, Κ.Π.Σ. 1994-1999*», PRISMA, δακτυλογραφημένο.

Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων (2002), «*Προκήρυξη για την επιλογή αναδόχου για την εκπόνηση έργου με τίτλο ‘Ανάπτυξη Μεθοδολογίας και Διδακτικού Υλικού για την Εκπαίδευση Εκπαιδευτών’*», δακτυλογραφημένο.